

- <sup>9</sup> Welee lee, bà yaa-fa n yaagu  
Sangband nn da lo kuu.  
D' reba lee,  
bee kwælm nii.

Bá nyokm Sangband!

### Bá nyokm Sangband!

**150** <sup>1</sup> Bá nyokm Sangband!

Nyokm-n Sabermwu há haarn!  
Nyokm-n-wu sangbambiimn,  
há gemmnt kan ba nii!

- <sup>2</sup> Nyokm-n-wu na  
há fena ηmæbermt!  
Nyokm-n-wu na  
há bermt kpañ jañ'!

- <sup>3</sup> Nyokm-n-wu ka hoh \*muulii!  
Nyokm-n-wu  
ka gbu \*janjalu n tab<sup>Z</sup>!

- <sup>4</sup> Nyokm-n-wu ka haaw n kpanjama!  
Nyokm-n-wu ka gbu bina  
ka hoh werii!

- <sup>5</sup> Nyokm-n-wu ka gbu sansangbeft!  
Nyokm-n-wu ka gbu kpana!

- <sup>6</sup> Bii b' neer bii mæmbii,  
b' nyokm Sangband!

Bá nyokm Sangband!

**150.3-5** Hebrmba wadgan ba safla want jugu jugu t' magr n yumgeen vuugu. T' tonii n nawdbina le ka loo want tn hohr t' hida tii. \*Gotiiba n jañ da hohf *muulii*. *Janjalu n tab* da beel n ηmifi. Gotiiba torgtba da gbul welee wantii. Fögba da tool *seseht* (t' tonii-t n kpanjama). Daba da gbul *ηmifi want*. Bee da ta hohf *dawt*. Da bina bobogr nii. Tii lee, t' tonii welee wantii n *bina* n *werii*. Wanvont da ba n kudnant treh'. *T' da ror hom tii* da ba lalaga wo daforgu fien laku. Bà da gbul kudnantii n taa (t' tonii tii n *sansangbeft*). *T' da ror kimm tii* da ba bibift ka ba vat. Bà da harwa-t n taa (t' tonii tii n *kpana*).

## Gwæet reem kaalaja

### Bá kpañ na Yuudaa tiiba bee

(*non Juifs, païens*)

L' hela biiba bà kpañ na Yuudaa tiiba bee. Kaya hiihan wo Galasii tiiba 2.2 n Hefæes tiiba 3.1 n Roomaa tiiba 16.4, welee hidrii hela bá da kpañ door Sangband tiñan n kit Krista tiiba bee.

### Babiloon korgu (*Babylone*)

Babiloon da ba na korbermgun. Weem weem, korguu tiiba da teewra hoodr n \*Yisraheel tiiba n jum bá jugun. Bà da mogra Yisraheel tiiba kod n kulii n bà korgu, bá san n kit bá yuummba. Yisraheel tiiba da hera kan bina kwæibleh' (70). Lee n l' kaan, l' dan n gbuhm korguu kpaalaa wo Sangband \*gwæet boñootba nn da bed lee.

Ln ree n werii bii wadgan 14.8 n 17.5 n 18.1-24 boñoo korgu kuugu gwæet ka hoh-ku na Babiloon. Korguu tiiba nima Sangband. L' boñoo na korguu nii bá kir Sangband bee mæmbee. L' vuuguu, korguu da ba na korbermgun, kù tiiba kpañ tia Sangband fien. L' boo l' hela \*Roomaa korgu. Fetra wadnoogrgan 5.13 ta boñoo welee.

### Baħaala (*Baal*)

Gwæeguu kòtòd n hebrmn nii na "berma" laa "há hef wii". L' dan n bid tiib hidr, n dan n kit Kanafaan tiiba tibermb hidr. Bà da logl-b wo sangbambiimn Sangband want ment madta. Bà da diila na bii da

safl tant jahaam ka fena dom n nidba maad. Vit ban da fena-b tiin da ba yaruubefb. Welee vitii n fæbii, \*Wadbuudga kir-b kpaalaa. Biilm, Sangband rea dyen ka weraa na dii nii want ment berma n t' reeta. Dii safl tant jahaam ka ta fena dom n nidba maad dyen d' soklbn n ka hod na nidba miim-d ka seenja ka vala-d.

### Baħlb (*loi*)

Nooga safl, baħlb ba na weriibn, huru huufu nii Sangband nn da werii \*Yisraheel tigr na d' tagd-fu, baħlb Sangband nn to \*Mohiiswu \*Sinaayi duur fien bii momb. Bà da kpogla baħlbii membii n hoh na "Mohiisa baħlb" laa, na "Saberma baħlb" laa, na "Sangband baħlb". Bà yada baħlb b' ka log wadii hi ni ba baħlb hii, \*Wadbuudgan wadnoogrii hinuhii.

Tuurnkwæent wadiin "baħlb" logl liilawen tuurnkpeemt wadgee mengee (Yohanæesa 10.34; Roomaa tiiba 3.19).

Tumt Foola logl gwæeguu n ka boñoo gemmnt t' hefr nid na hà fëm homgu laa hà fëm befigu lee tii (Roomaa tiiba 7.22-23; 8.2).

### Baħlb weriita (*scribe*)

Da hii nii há da mi Sangband \*baħlb hom ka weraa-b volba. Baħlb weriitba da ta ba \*yaani yaadbermba huuga. Yeesua vuugun, bá kod da ba \*Farisii tiiba kpaturun.

**Balhaama** (*Balaam*)

Da taadn. \*Mohaabmba nn da bo na bà teew hoodr n \*Yisraheel tiiba lee, bá bõhɔɔ bà huraa Balaak na há gbaam Balhaama gwæel nobɛfr Yisraheel tiiba kaa na bà da bà di bá jugun. Balhaama da miil na Sangband kaawla Yisraheel tigr jugun, há ka kpañ hà bee hà he bii. Há la hɛm Mohaab fõgɔba t teegm Yisraheel tiiba, bá ka door tiini tiŋan.

**Basaan** (*Basan*)

Kradii ba \*Yisraheel toŋu kwɛɛn. D' ni da ba duura n dui kɔd. Toŋu ni kan hɔm, kan ba jahaam hɔm, l' mag na bá gwifiim kan naagi hɔm. Bà da bõhɔɔ Basaan naagi gwæst, blaɛb kaa bà da doowa-fii hɔm fi ta hahr. Duurhee jutantain da ba raani, bá da vid tiit bee t ka lɔg duurhee na bá kaalaŋbehiin.

**Bhelsebuula** (*Béelzébul*)

\*Saatana hidvoln.

**Bolmt, bolmba** (*lèpre, lépreux*)

Bɛhii ban hoh \*Wadbuudgan na bolmt hii ba na gbanu hɛn bɛhbɛhii hiihin. Welee kaa l' ka kir na bolmba daa jibm \*Sangband haarn. Bà da ta hohɩ-ba na "bá kpañ \*kel kel Sangband nongan bee". Ban da taadm welee bɛhhii l' gbaad bà gbani t ka ba hɔm bee da kpañ kɔd. Hí ba n hiyen n tii kɔrgu rei. Hì da tolan. Tii kaa nii ban da rea bolmba kɔrgu kaann bá ka kpañ nyɔfr n nidba.

**Bɔtgm** (*circumcision*)

\*Yuudaa tiiba kowt nii na bá bɔtgm budaaga ká maadb goniindr goor. Sangband da beda bà yandaa \*Habrahaam na bá hɛm welee kowtii (Weem kɔtɔdn 17.12). Waarhuu da weraa na bee nii Sangband tigr. Bɔtgm gwæstii da ba \*Mohiisa baɛɩb wadgan.

Ban da baɛ n ka faa Yeesua Gohɔmt lee, n faa-t Yuudaa tiiba saf'. Kaann, Sangband t tom na bá faam-t tigvolhee tiiba lee, Yuudaa tiiba t ka bõhɔɔ na ka tighee tiibee bag na bà kitg Krista tiiba, l' ba na bá bɔd-ba, bà valgm Mohiisa \*baɛɩb. \*Tumtba t ka ba tii gwæstii. Tii kaa nii Fɔɔla nn da hɔd Galasii tiiba wadga n bõhɔɔ kan na, ka hii bag na hà kitg Krista tia, bii byenb n jaɛ beel na hà he. Bii nii na hà to hayenwu Krista (Kɔrɛent tiiba wad1<sup>ga</sup> 7.17-20).

**Bubga** (*pause*)

Bà yul yumii hiihin tiit l' ba na ban ree-t lee ba nigiiib. L' boo tlaft weraa na l' wen taa yumgee kaalaŋeen bà hɛm lii, mig ka buba bubga (*Bubga*) na l' werii na nyaaɔb laa, ka hiŋhɛ (*Hiŋhiŋb*) na l' werii na figm laa, ka hiiira (*Hiirb*) na l' werii diila laa, ka foorra (*Hoorb*) laa ka yoorra (*Yoorb*) na l' werii na bà kpañ tia hii nn bõhɔɔ tii.

**Daam tibugu, daam** (*vigne, vin*)

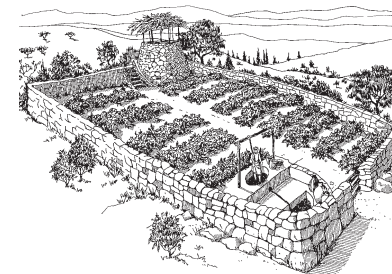
Daam tibugu ba na tibugu kuugu nii kú bɛd kú roona ba sɔga sɔga ka ba bia kɔd.



Bà da nawdra roonhee n nakpai, nyaam kulaa ka jiba togiin.



Bà da kpañ ko daam tibitii yɔh'. Bà da kool-t ka mɛh dabid n tana laa ka hoow hina jajalnt na l' kewr dɔm n bawdba.



Ka tibitii t kpalm, bà voogdr-t n hɛm salea.

Bà ta gwæla daam tibit gwæst diila hiiha jugun l' hɛl \*Yisraheel tigr. L' saa, Yeesua da ta lɔgl hayen na wii nii gobiint daam tibugu (Yohanɛsa 15.1-10).

**Dabragr** (*croix*)

Roomaa tiiba nn da mad tant lee wen, ka hii t he bɛhɔɔ l' yat, wo hà kura hii, laa wo hà bo na hà dafaa kɔrgu bermba, bá kuum halaɛ ka kpañ-wu dabragr hɛn. Bá kpañm há nihi n hà nakpai dabragr hɛn n vii n tifi. Hà da kpañ ku weem. Hà da jul kunyɔŋu kɔd. \*Yuudaa tiiba man, welee kuumii da ba na jiwɛi remn, l' weraa na Sangband gwæel halaɛ kaa nobɛfr.

Welee nii ban da kur Yeesua. Hà da beda na ka hii bag na hà tagd-wu, l' ba na há bigd há dabragr ka tagd hà kaa (Matewa 16.24). Gwæstii kɔtɔd nii na l' ba na há hɔŋ hayen ka maantr hayen na hà di kunyɔŋu Yeesua kaa.

**Daviida** (*David*)

\*Yisraheel tigr hurnoogr nii Saɛuula. Daviida da sohdg-wu. Da wii nii há kad huraantn ka ba kaa Yisraheel tantn. Hà da kiima há sa Yisaaya fei le, n dan n jum huraant. Hà da hiidg huraantn hɔm. Wii kudra yumii kɔd, hì ba \*Wadbuudgan. Daviida da lɔgra Yerusalɛm na Yisraheel kɔrbermgɔ. Há kuum kaann há kwæel \*Salomoona t kit Yisraheel huraa.

Sangband da tag n \*Gwæst bõhɔɔ n bõhɔɔ na d' nan tuuna Daviida buudmn tiifii. Wii kee hà dah Sangband tigr jugu. Wii nii Yeesua. Sangband da beda welee weem bà ban meed Yeesua. Tii nii ban hoh Yeesu na "Daviida yakiiga" (Matewa

1.1; 9.27; 12.23; 15.22; 20.30-31; 21.9,15; 22.42-45).

**Dikafnooga kasant**  
(*fête des prémices, Pentecôte*)

Da \*Yuudaa tiiba kasanbermt. \*Getgm kasant kaann, bà da kaala goora kwefnu n jum Dikafnooga kasant. Bà da jul-t kpooni moot bia wen bu.

Krista tiiba jul-t gwelŋa ka deeda goor \*Vohoom buudm nn da hohntn noogrm bà da tagd Yeesua kaa bee fien (Nyaan Tumtba ŋmægt 1.2). Bà hohf-t na Vohoom Buudm hohntm kasant.

**Farisii tiiba** (*Pharisiens*)

Bà da ba na \*Yuudaa tiiba Sangband seenb kpaturu huuhun. Bà da miil Sangband bahlb hom. Bà da weraa nidba na bá tagd-b hom. L' saa bá momba da hewla b' jugun kowt kod ka weraa-ba-t. Bà da diila na bee tagda Sangband huru l' yata volbee. Bá ni biiba da weraa bayen ka ta ba rarbfm. Bá bermba da kpa sokla Yeesua gwæst ka bag na bà kuu-wu.

**Fæegu, Sangband fæbuga**  
(*mouton, agneau de Dieu*)

\*Yuudaa tiiba da ba n fei wo ta Nawdba. Bee gwifiib da ba n byen. Bá korgu kimta kodiir da ba bermr. Kimta da keda n hà fei n kpm moot kan ba ree na hà gwifiim hà dom. Baaben tia da kpaŋa hà fei l' ka gbaama na há miim-fi hom. Ka fægu kuugu t bor, há bagm-ku. Hà da kaada fi suku. Ka muunu t bi,

há jibl-fi kú ni n ka kiig fiid noon na kpm dom miim laa bawda daa baaw kuugu. Bawdba da forwa ka baaw-fi. Biiba bà gwid Sangband huru kaawr bee, Yeesua tonaa-ba n fei fi kpaŋ n kimt hii.

Sangband fæbuga gwæst ba kaalai hirehhiin Tuurnkwænt wadgan (Yohanæsa 1:19-36; Ln ree n werii bii 5.6-12; 7.14-17; 13.8; 14.1-4) ka hæl Yeesua. Nyaalm huurt Yohanæsa da gwæla welee hà diilan mad fæbuga ban kuu fubehii kaa kee. Volba geewa fæbuga ban kuu \*Getgm kasant man kee. Yuudaa tiiba da tonaa fæbuga n hii hà ba n hà nyonyogm wii.

**Filiistmba, Filiistmba tant**  
(*Philistins, Philistie*)

Filiistmba da ba na nyaam kpmga tiiban. Bà da ba Mediteranee nyaam gbiir fien \*Yisraheel tonju faagan. Bá dimt fidrm man nii ban da miigaa-ba n Kanahaan tiiba n Yisraheel tiiba. Bá hoodwant, n bà lam, n korgu neerm madmn nii ban da ta miigaa-ba. Filiistmba da hera korni hinu. Håsdood n Haskeloon n Hækroon n Gaat n nan Gasaa. Bá n Yisraheel tiiba bà da kpa hum n taa. Bee t ka ba bee na bà voo-ba.

**Getgm kasant** (*Pâque*)

Yuudaa tiiba kasanbermt. Bà da jul-t ka deeda ban da ba yuumntn \*Højift tantn n lan nii Sangband nn da ree-ba kan lee. Saŋ na Højift huraa saa na bá riir yuumntn,

Sangband da tomra d' \*tumthii há kuum nidba budanoogrii n dom maadnoogra Højift tantii mentiin. Sangband t to wad na bà ku hayfee menheen fæbiir laa budahed, bà log domii jiiim bà sool hayfee fiid noon. \*Sangbantumt há da kuu wii nn ba hà nyaan jiiim lee, hà ber. Tii kaa nii haar wo haar nn tuum daaw \*Sangband haarn n fædahiir bind wo bind, há san n kuum-d kan n kulii n haaga, bà kpogl taa n jum d' bih'. Getgm kasantii kaa nii ban ju kpooni fi ni kpaŋ ragr hii kasant. Bà da jul-t goora hialbleh' (nyaan \*Kpooni kasant).

**Gotia, gotiberma** (*prêtre, grand-prêtre*)

Gotiiba da ba \*Yisraheel tiiba huuga. Bà da gwæla n Sangband na l' bem nidba n hom. Bà da fena kowt \*Sangband haarn. Bá berma da bee, bà hoh-wu na gotiberma. Da \*Haroona buudmn tiiban, \*Levia huugan. Gotiberma da jiba Sangband haarn bindn myenm kaalaŋbuudga momgan, n fien \*vit na l' waa hà fubehii n ta hà tigr rei mef'.

**Gwæst bõhõta** (*prophète*)

Gwæst bõhõta bõhõta nidba gwæst Sangband nn bed-wu tii. Weem Sangband da tamn gwæst bõhõta kod na bá faam d' gwæst. Bá ni nii \*Mohiiswu n Samufeelwu n \*Heliwu n Yesaaywu n Yeremia. Sangband da werii-ba bii b' ba b' daan ka nidba ba saa bà fæbbefb bii.

Yeesu Krista Gohõmt wadga Yohanæsa nn da hõd keen 1.21 n kaalaŋvoliin, l' bõhõta gwæst bõhõthii gwæst. Wii ret nii In bõhõta Bahlb deedgm wadgan 18.15-18 na Sangband beda na d' nan tuuna gwæst bõhõthii \*Mohiisa dela. Kaalaŋvoliin gwæst bõhõta bõhõta Sangband nn nan tamna wii gwæst, n fien nan fena bii n b' nan kena hà jugun bii gwæst. Bà ta bõhõta lan nii tant nn kee t' bem t' difm nn nan nyufna lee.

Tuurnkwænt wadiin, Sangband \*Vohoom fena mn ba bá ni bee bõhõta dn bõhõta-ba tii. Tii kaa nii ban ta hoh-ba na gwæst bõhõta.

**Gwæst sohdgta** (*disciples*)

Gwæst sohdgta ba na weriithii sukur bugar (Nyaan Nyaalm huurt Yohanæsa, Markuusa 2.18; Matewa 10.24-25). Kod l' ta ba na biiba bà ba hii kpaturun bee. Kod l' ta hela Yeesua kaa tagdtba. Tuurnkwænt wadiin l' hela Yeesua \*tumtba, daba kwifr n barefba fien da roodg na bà heflgm-wu bee (Matewa 10.1), laa biiba bá yatg welee (Lukaasa 10.1). L' ta hela biiba bà sohdg Yeesua weriib bee membee. Gwæst sohdgta ŋmægb nii na há tagd Yeesua kaa. Lee hii há tagd Yeesua kaa wii ba na Yeesua gwæst sohdgtn. Ban hofaa Tumtba ŋmægt wadgan na Krista gwæst sohdgta bee, l' hela bá da tia hà fien bee. Bà da ta hohf-ba na "teelba", laa "Sangband tigr", laa "Krista tiiba".

**Hebrmba** (*Hébreux*)

Nyaan \*Yisraheel. Hebrmba gwæsla hebrm. Bà hoda Tuurnkpeemt wadii n hebrmn.

**Hemaana** (*Héman*)

Da yumyuumtba bermba batafbee ni bilmn, wú n \*Yeduutuunwu n \*Hásaafa. Bee da mada welee ηmæëgbii Yerusalem \*Sangband haarn \*Daviida vuugun.

**Hermoon duur** (*Mont Hermon*)

Hermoon duur da beel na korgu Sangband nn da bed na d' nan tɔɔ \*Yisraheel tiiba kuu faanju kuugu. Ree nnii \*Yordaan kol nn baŋaa. Duurii vɔk n yat kpadiin duurhee menhee. D' ba n dukpogii kɔd. Ká vɔk n yat hi menhii kee ba meetaai ruuni hirif n lemi hiniind n kwíhr n hinaa (2814m). Kanahaan tiiba da logl-d na dubéhr.

**Hihhiŋb** (*pause*)

Nyaan \*bubga.

**Habrahaama** (*Abraham*)

Habrahaam nnii \*Yisraheel tiiba yandanoogra. Sangband da beda-wu na há riir korgu fian da ba kuun hà san korgu dn da bed na d' nan sahl-wu kuun. Há val-d n vid n nyab ka kpa mi há kan ked ree. Hà da san vɔku saŋ n dan n yum korguu. Kuu nnii ban hof na Yisraheel. Sangband da beda-wu na há buudm nan ba m`bɛm kɔd. L' saa d' lo \*tuurnt d' n wun bà huuga. D' ta beda na d' kee d' tɔrg-ba ka bà mad d' gwæst (Weem kɔtɔdn 22.18; ta nyaan Tumtba ηmæëgt 3.25).

Habrahaama da logra \*Saraawu fɔgt, bá kpalm ka kpaf n buga. Sangband t hɛm hoolgu bá maadm budaaga, kee nnii \*Yishaaka. Hân dan n hɛm kokol lee, Sangband t tarm Habrahaama. D' da bagl na d' nyaan na hà sɔkla-d l' yata há buga laa. Lee, d' bɔhɔɔ-wu na há log há bugee hà vid. Habrahaama t tii n manyii hayen. Hân da bo na hà gitg bugee lakwɛn juuga lee, d' werii-wu fɛdaar d' ba sunsunan. Há logm dii n vidm (Weem kɔtɔdn 22).

**Hadama** (*Adam*)

Sangband nn da toglg sangbambiim n tant reem lee, d' logm tanjoom n mɔhm Hadama n ree hà fidu n hɛm há fɔg \*Hɛeva. Sangband da beda-ba na bá daa jum tiib biib roona. Tiibii da ba bà man. Lee, \*Saatana t kit waaǵb n san n hogl Hɛeva, há jum tiibii roond n tɔlm hà sid Hadama (Weem kɔtɔdn 3). Bee nnii noogrba na bà kohf Sangband n gwæst. Tii hera nidba mɛmba t ka kohla Sangband n gwæst na bà mɛmbee reda bee ni. Gwɛntaf, Yeesu Krista ree bá daag hà hɛn bee bɛfɔgun n sah-m-ba neerkwɛslm.

**Haroona** (*Aaron*)

\*Mohiisa maarn. Hà da hewl hà hɛn Sangband wen da rea \*Yisraheel tiiba \*Hɛjift tantn. Da wii nnii Yisraheel gotinoogra. Lee, \*gotiibee mɛmbee da ba bà rorm há buudm.

**Hásaafa** (*Asaph*)

Da yumyuumtba bermba batafbee ni bilmn, wú n \*Yeduutuunwu n

\*Hemaana. Bee da mada welee ηmæëgbii Yerusalem \*Sangband haarn \*Daviida vuugun.

**Hejift** (*Égypte*)

Kɔrbermg u kuugun. Kù kpaf vɔku n \*Yisraheel tant. \*Yakooba kwɛl \*Yoosɛfa vuugun, Yisraheel tiiba da san n kad kan. Bà da jul kan kunyɔŋu kɔd ka ba yuumntn. Lee, Sangband t bant \*Mohiis na há ree-ba kan. Wii da beel hà san n ban tant Sangband nn da bed na d' nan tɔɔ-ba tiin.

**Helia** (*Élie*)

Da Sangband \*gwæst bɔhɔɔt bermhiin. Hà ba kpi. Sangband da logra-wu hà neer n kol-wu n faaga. Yuudaa tiiba da hoda ka mi na hà nan ηmetgna goor diir hà maantr juuni dahd Sangband nn da bed na d' nan tuuna wii huru. Há ka ba ηmetgn, Nyaalm huurt Yohanɛesa da hel n hɛm welee ηmæëgbii (Lukaasa 1.13-17; Matewa 11.7-15 n 17.10-13).

**Herooda** (*Hérode*)

Tuurnkwɛent wadgan hayendn nidba banaa nnii ban hof welee hidrii.

1. Heroodberma. Wii nnii haarii yandaa. Wii da mada \*Yuudaa tiiba tantii mentii Yeesua maadb vuugun (Matewa 2.1 n Lukaasa 1.5). Wii da bagl na hà ku Yeesuwu hà ba kunidbuga (Matewa 2.16-18). Hà kpiira Yeesua ba buga. Hà da ba n kwɛlba kɔd. Há kuum kaann, \*Roomaa tiiba t raarm hà

tant gbefa hanaa. Bà da logra t' gidgu n to hà kwɛlba bataf', n to gbefvolii nidjeenhii (Lukaasa 3.1).

2. Herood Hantifaasa. Hà da ba na Heroodberma kwɛln. Wii da mada Galilee tant Yeesua kaamn n fian da berɲ n bah hà ηmæëgb lee. Wii da logra Heroodyaadwu fɔgt, l' ba na há maara fɔgn. Fɔgwii da hera bà gita nyaalm huurt Yohanɛesa jugu (Markuusa 6.14-27; Lukaasa 3.19-20; 9.7-9). Heroodwii man nnii ban da san n Yeesu saŋ n san-wu n gomn há da ba Yuudee wii man, wii t bɔhɔɔ na bà kuu-wu (Lukaasa 23.7-12).

3. Herood Hagrifaa noogra. Hà da ba na Heroodberma yakiigan. Hà da hera Krista tinoogrba dad dad. Wii da hera bá kuum Yohanɛesa maar Yakooba n ta riw Fetruwu sargan. Hà da ba hiidg jargan (Tumtba ηmæëgt 12.1-23).

4. Herood Hagrifaa refdra. Wii da ba na Herood Hagrifaa noogra kwɛln. Hà nyabɛɛr Berniisa da ba na Feliksa fɔg Duursila maarn. Wii man nnii ban da samr Fɔɔla (Tumtba ηmæëgt 25. 13-26.32).

**Hesaawa** (*Ésaü*)

\*Habrahaama kwɛl \*Yishaaka da ba n kwɛlba bareh bà ba na dumbiiban. Bee nnii Hesaawwu n hà nyakwɛl \*Yakooba. Goor diir Hesaawa t kpen kpam kɔm t kuu-wu, Yakooba t dig diit. Hesaawa t jam-wu, lee há bɔhɔɔ na ka hà bag na hà di hà diitii, há to-wu hà maat.

Lee, Yakooba kitg nan há maara, bá sa kwæelnoogra. Diit kaa, Hesaawa t tii na hà nyakwæela sohdg maat (Weem kōtōdn 25.29-34). Yakooba bii nnii Sangband nn bantg n hēm hí kit d' tigr n saa Hesaawa rei.

**Hetaana** (*Étan*)

Nyaan \*Yeduutuuna.

**Hæva** (*Ève*)

Hà ba na \*Hádama fogn.

**Hiiirb** (*pause*)

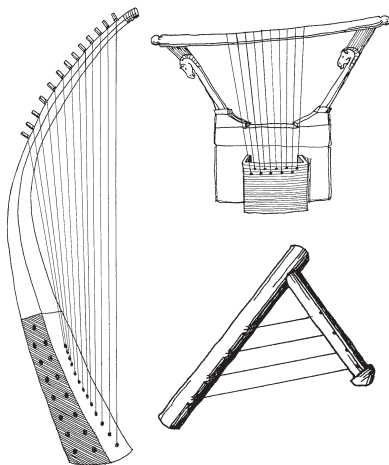
Nyaan \*bubga.

**Hoorb** (*pause*)

Nyaan \*bubga.

**Janjalu** (*guitare, lyre, harpe*)

\*Hebrmba da ba n ḡmifi want yoh'. Tiit da ba n dabiir d' hēn ba ḡmifi hì voku ba jugu jugu, ka kpañ n kadakḡun kú hēna l' ror kuu. Vont da ba n madlaja ka ba n ḡmifi kōd hì voku ba jugu jugu, ka ta ba n kadakḡu kú hēna l' ror kuu. ḡmifii noora da ta ba jugu jugu. Bà da durwa laa, bà da gbul ḡmifii n nabia



laa, n kowr laa, n dagwegr. Welee wantii mentii da ba n tyen n saama janjalu.

**Kasant** (*fête*)

Nyaan \*Kpooni kasant, \*Getgm kasant, \*Dikafnooga kasant, \*Sugt kasant.

**Kayiina** (*Cain*)

Kayiina ba na \*Hadamwu n \*Hæv bà bunooḡḡa nnii. Há nyakwæel nnii Hææla. Goor diir kwæelbee rehḡrbee t safm Sangband want. D' sohd Hææla want n kirm Kayiina ret. Há nyahaa hà nyakwæela n kuum-wu. Hān kur-wu lee, há jiiim t ka gbaama na bá teew m' hoodr (Hebrmba 12.24). Lee n l' kaan, Sangband t gwæel nobehr Kayiina kaa ka bōḡḡ na hà kpañ hà bēm n gbalaja, na hà ba hà yohuum rena n rena bà nyahaa-wu.

**Kel kel, nakakeet hiḡb kowt** (*pur, purification*)

\*Yisraheel tiiba man, ka hii bag na wú n Sangband l' laglg, l' ka gbaama na halah bēm kel kel, nakakeet tiit kpañ há hēn. Want kōd da bee ka hawla nida, wo kpiirmba hēn tarmb, laa ka bà ta tarm hii hà kpañ kel kel, laa ka bà ta tad hii hēn \*hà kpañ na Yuudaa tiin, laa ka bà ta di bii Sangband t loḡ blaḡb na b' ba nakakeet laa fōḡ há meedr l' ban ta kidga wii, laa beḡvolii wo \*bolmt. Saf na nida ḡmētḡ hà bēm kel kel, l' da gbaama na halah san \*gotia man hà he nakakeet hiḡb kowt. Gwentaf Yeesua beda na diilbeḡa há ror nida

ni hee saa hà kita beḡwu Sangband nongan (Markuusa 7.1-23).

**Kooraa kpaturu** (*confrérie de Coré*)

Kooraa kpaturu tiiba da ror \*Levia kwæelba ni bilm ban hoh na Kooraa wii fomrn. Bà da ba na yumyuumtba kpaturu huufhun Yerusalem \*Sangband haarn. \*Daviida vuugun, bà da hohf bà berm na \*Hemaana (nyaan Yum88<sup>ḡa</sup>.1).

**Krista** (*Christ*)

Græekmn, hidrii kōtōd nnii na "ban vu kpaam wii". Hebrmn, bà bōḡḡ na *Mesia*. Weem, \*Yisraheel tantn Sangband da banta hii na há bēm \*gotiberm laa, huraa laa, \*gwæst bōḡḡḡta. Ln da banta-wu lee, bà vu há jugu kpaam. Welee da weraa na bà kalgr-wu welee ḡmæḡbiin. Sangband da beda n dool na d' nan tuuna hii na há dah d' tigr jugu, hà kalgr \*Sangband huraant. D' hēm gwæst bōḡḡḡḡta t bōḡḡ gwæetii. Nidwii nnii Yeesua. Tii kaa nnii ban hoh-wu na "Krista".

**Kusawu** (*soufre*)

Bà ta hoh-fu na "jorm ragr", d' tōn doot. Hù bogm kpaam tota jah'.

**Kpaam tiib** (*olivier*)

Bà kool-b b' roona kaa. Bà kaama b' roona ka rea kpaam.



Kpaam tiitii kpaam berḡa weem, tiit bea ka kpalma hōm.

**Kpalmbba** (*anciens*)

Kpalmbba da ba na haberma jugu tiiban. Koryengu haberma jugu tiiba da hēna kpalmbba kpaturu n ka mad kōḡḡ ka yaa yaagu.

**Kpoglb disaku** (*Yuudaa tiiba \_\_*) (*synagogue*)

Baatee \*Yuudaa tiiba kan da ba ree, ka nidmōmba kwifr ba kan, bá ka ba n bá kpoglb disaku. Bà da kpogla taa kan vohoor goor ka kaal Sangband gwæst, ka weraa Sangband \*baḡb gwæst, ka ta seenja kan. Bà da ta yaa kan yaani. Reekan nnii ban da ta gbu nidbeḡba n gbana.

**Kpooni kasant** (*fête des pains sans levain*)

Ln da ba na \*Yisraheel tiiba riir \*Hējift tantn lee, bá ka kpidwa. Huru kpañ na bá lo ragr tēḡḡn bà hōd na tēḡḡtii fuur saf bà he kpooni. Lee, bá hēm kpooni ragr kpañ tēḡḡn. Bind wo bind vuuguu nn taana na bà deedḡ gwæetii jugun lee, bá ree ragrii mēndii bà hayān n totr na bii daa teel hayān. Bá loḡm goora halbleḡ ka ju kpooni bà hee-fi ka ba soḡ ragr tēḡḡn. Ban hēna nnii \*Getgm kasant kaa yelmaa.

**Lambhu sohdḡḡba** (*collecteurs d'impôts, péagers*)

Yeesua vuugun, \*Roomaa tiiba da mada \*Yuudaa tiiba. Roomaa tiiba biiba t ka ro Yuudaa tiiba biiba na bá sohdḡḡ lambhu n yakun tikee.

Yuudaa tiiba da kpa a log welee tiibee bii, l' kotod na ba da fena ba rafeedba ηmæεgb, ba ta fena nidba dad dad, ka sohd a liġbiir l' yata In gbaama lee, ka fela ka ta baaw-ba.

**Levia (Lévi)**

Ĥa da ta ba na \*Yakooba kwæelba huuga bilmn. \*Yisraheel hui kwifr n hirefhii ni kiiga yandaan. Ba da ta bantg na bee beel ba hem ηmæεgb \*Sangband haarn. \*Ĥaroona da ba welee huugeen, ha yakii ba na \*gotiiban.

Ĥii da ta ba Yeesua \*tumtba huuga ba hoh-wu na Levía, ha hidvol nii Matewa.

**Loota (Lot)**

\*Ĥabrahaama teel nii Haraana. Loota ba na Haraana kwæeln. Ĥabrahaama nn da ked Sangband kan da bed na ha san ree lee, Loota da tagda ha kaa. Ban da taai korguun lee, ba haar t yad, l' dan n ka gbaama na ba radg taa. Tii kaa nii Loota nn da san \*Sodoom. Ĥa gwæst ba Weem kotodn wadgan 13. Sodoom tiiba da ba na nidbefhan. Ba befgu kaa nii Sangband nn da bed na d' ba d' gbuĥ korguu. D' tamn d' \*tumt na ha baĥ Loot na ha riir korguun, na ha daa geedg n ha kaann. Lee, Lootwu n ha foġwu n ha bæerba barefba t rorm korguun. Sangband t hem bogm t jum korguu. Loota foġa t ka ba bee n mug hayen. Ĥa bid ha kaa na ha nyaan bii b' geta bii n kit yaarm tand (Weem kotodn 19).

**Malkisædæka (Melkisédéc)**

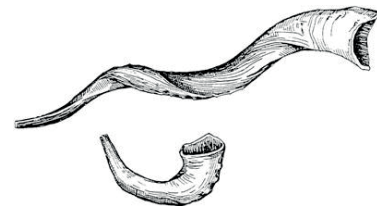
Da Saleem korgu (\*Yerusalem) huraan, ha ta ba na \*gotiin. Ba da logl-wu wo "Sangband momr gotia" (Weem kotodn 14.18). \*Ĥabrahaama da teewra hoodr n jum jugun, n rad han da sohdg ha rafeedba nifin bii tomb kwifr n logm myen n to-wu (Weem kotodn 14.20).

**Mohiisa (Moïse)**

Ĥa da ba na \*Yakooba buudmn, \*Levia yakiigan, \*Ĥaroona nyakwæeln. Ba da meedra-wu vuugu ban da fena \*Yisraheel tiiba dad dad \*Ĥejift tantn lee wen. Farhoa bæera da doowra-wu. Ĥa dan n solm n fohnt \*Sinaayi kpmkparmgun kakefnan bina kwefnaa. Ĥan da ba n bina kwefniind lee, Sangband t tom-wu na ha ree Yisraheel tiiba yuumntn Ĥejift tantn. Sangband da tag n wii hen le n to \*baĥb Yisraheel tiiba neerm nn ba m' higr b' hen bii.

**Muulŋa (cor)**

\*Yisraheel tiiba da fena ba muulii n fædaar hiili ka hi voku la ba lana.



Ba da hohaa muulŋa want kod man. Ba da hohaa muulŋa hoodr man (Yoosua 6) ka ta hohaa-ka kowt tiit man (Leviitmba 25.9).

**Nakakeet hiġb kowt (purification)**  
Nyaan \*kel kel.**Nida Budaaga (Fils de l'homme)**

Weem weem, Sangband da werii \*gwæst bofocot Daŋyeelwu bii. Lee, kpay-n han hod ha wadgan hubi<sup>792</sup>.13-14 bia! "Ĥii ree hayenwu watn wo Nida Budaaga. Ĥa san n hii ha manna wii wee, ba nyohlwu n wun. Ba nan to-wu huraant n bermt n nyokb. Tiga mena tiiba n lam menm tiiba n nidba memba ba l' hem ha ηmæεgb. Ĥa huraant nan kpaĥ dihm felah".

Liilawen Yeesua kena n ka bofoc hayen ha gwæst ka hoh hayen na "Nida Budaaga". L' boo ha da bagl na nidba deedgm Daŋyeela nn da hod tii jugun.

**Nowea (Noé)**

Weem weem nii, Nowea nn da neer tant hen. Lee daa, nidba neerm da kpaĥ hom. Lee, Sangband t mug na d' ba d' he toru ni kod l' ku b' ba tant hen bii membii. Nowee lee, wii da ba hom Sangband nongan. Lee, d' bofoc-wu na ha kpaĥ kadakŋbermg u ku liġwa nyaam hen. Sangband t bofoc Nowee na wu n ha foġwu n ha bii hitafhii n hi foġba batafbee n dom baatem mreĥ mreĥ', niim n daam, na l' menguu jib ku ni. Nowea t hem wo Sangband nn da bed-wu lee. Ban jib lee, toru t baĥ niib. Ku niim kakefnan goora kwefnaa, nyingu n muunu. Wantii mentii t kpiidr. B' da ba kadakŋuun bii n jaĥ da kpat ka neer. L' hem kidii

kod saf na nyaalmii nyiidg tant hen, nidba neer t' jugun. Noweewu n ha haar t rorm. Ĥa hem Sangband \*vit ka nyoka-d na d' dafra ba juuni. Lee n l' kaan, Sangband t bofoc na d' nan ta kpa a fena na toru ni welee. Welee kaa nii dn loo sakagu na l' weriim na d' deera gwæstii hen (Weem kotodn 6-8).

**Nyaalm huurb (Baptême)**

Nyaalm huurt Yohanæssa da huura biiba ba da her figm ba fubefhii kaa n saa-hi heb bee. Yeesua kaa tagdtba lee, huurb weraa na nida kitg Krista tia n jib Krista kpaturun.

**Nyakagt nyaam, Nyamolm (Mer des Roseaux, Mer Rouge)**

L' ba na radgm laa nyaamn m' ba \*Ĥejift n \*Sinaayi l' huuga. \*Yisraheel tiiba da mæwdg-m nakpai ka riir Ĥejift m' ba kparmgu. Kaann, ba dan n ka hoh-m na "Nyamolm", l' ba na Nyamolm momm nii m' ba Ĥafrika tant n Ĥarabii l' huuga mii.

**Roomaa (Rome)**

Roomaa ba na Ĥitaalii tant korbermg u nii. Yeesua nn da ba tant hen lee, Roomaa tiiba mad tant kod, \*Yisraheel tant ba ba kwæen. L' vuuguu, Roomaa tiiba huraa da ba na tant hen hurbermhiin. Gwentaf, Yisraheel tiiba kod da kpa a sokla Roomaa tiiba ka bag na ba voo-ba ba tantn.

**Saabaat (Sabbat)**

\*Yuudaa tiiba vohoor goor nii, ba gobermrn. L' hoda Weem kotodn wadgan na Sangband da logra

goora faroond n ree tant n vohoo goleblr goor. L' saa d' bohoɔ na l' ba na nida ta hɛm ɣmɛɛɣb goora faroond n vohoo goleblr goor ka door Sangband tiŋan ka kpaɔ hɛna bii n moɔ. Vohoor goorii da bahaa booku goor jabr jugun muunu t loɔ n togl n gwedkpaaku, muunu t ta loɔ. Yuudaa tiiba hohf goorii na Saabaat goor. Bá laad gokaawrd nii. Yeesua vuugun, \*bafhb weriitba da figra bafhbii jugun kpaalaa. Tii kaa nii ka hii ba valg bafhbii, Yuudaa tiiba berbma ni t ka weera n wun. Tii nii bá ni nn da weera n Yeesu na hã gbaad hiiwu Saabaat goor.

#### Saatana (*Satan*)

Kunidba mɛmba huraa nii. Wii hogla nidba na bá hɛm bɛhgu. Wii nii tant huraa. Hã hidvol nii \*Bhelsebuula.

#### Saberma (*Seigneur*)

L' hela Sangband, na dii nii want mɛnt berma.

#### Sadusii tiiba (*Sadducéens*)

Da \*Yuudaa tiiba Sangband seerj kpaturu fuuhun. \*Gotiiba kod da ba bee kpaturu. Bà da weraa nidba wo ta \*Farisii tiiba ka bag na bá tagd Mohiisa \*bafhb hɔm. Bà da jahra bayen ka ta ba rarɛhm. Bá n Farisii tiiba bà da kpaɔ hum n taa. Bà da kpaɔ sokla bafhb Farisii tiiba nn da hewla Mohiisa reb hɛn bii. L' saa, bà da kpaɔ tia kpiirma himtgm jugun ka ta kpaɔ tia na \*sangbantumtba bee. Bà da kpaɔ tia na neerm miim bee kuum kaann.

Tii kaa nii ban da kpaɔ tia weriib b' hel kpiirma himtgm bii hɛn.

#### Salomoona (*Salomon*)

Huraa \*Daviida kwɛɛln. Hã sa kuum kaann hã kad jargeen. Wii hɛra bà mɔh Sangband hanoogrd (nyaan \*Sangband haar).

#### Samarii (*Samarie*)

Da kɔrgu kuugu hidrn. L' dan n bid kpad diir hidr. Yuudaa tivolbee da nima Samarii tiiba. Bà da kpaɔ logba na Yuudaa tiiban ban mi, blaflb kaa bá yandaba da logra tigvola foɣba n maadm-ba n bii. Samarii tiiba da diila na tuurnkpeemt wadgan, wadnoogrii hinuhii n jah nii Sangband gwæst. Bà da kpaɔ tia na \*Sangband haar nii d' ba Yerusalem dii, ka door Sangband tiŋan duur diir jugun Samarii kpadn.

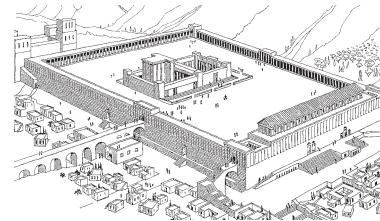
#### Sangbambiiimn tiiba (*êtres célestes*)

L' hela vohoomn tiiba bá ba Sangband man sangbambiiimn bee. Bà huuga ba sangbantumthomba wo \*sangbantawdbermba. Bee mada Sangband huraant jarga (Yum18<sup>na</sup>.11; 80<sup>ga</sup>.2; 99<sup>na</sup>.1). Gwentah, bɛhba ta bee wo \*Saatana.

#### Sangband haar (*temple*)

Nooga, \*Yisraheel tiiba da doora Sangband tiŋan sukun (Nyaan \*Sangband suku). Kaann, bá dan n mɔhm Sangband haar \*Yerusalem. D' da ba dyend. Ree nii ban da ju kasanbermt. Ta ree nii ban da hɛna Sangband \*vit.

Haarii da ba bermr ka ta ba kwɛɛlm. D' da ba n noora kod. Ka v' jib n diir, ba d' haaga nii. Dandai da kaadg haagee. Bà da weraa nidba Sangband \*bafhb hí kwɛɛn. Bà da mɛfra kan disaɣbermgü n raarm-ku tomb mtaf'.



Hã da ba na \*Yuudaa tii ka ba \*kel kel Sangband nongan wii da jiba disagnoogrguun na hã doot Sangband tiŋan, hã ta si bii Sangband haar ɣmɛɛgt kaa. Daba n jah' da bea ka jiba disagrehdrguun. Bee nii \*gotiiba n bá da bo na bà hɛ Sangband vit bee. Ree nii vit dahja nn da bee (Nyaan wadgee bahmn ban ree lee). Bà da radg disagtafrgu tomb mref', kaalaŋbuudga n kaalaŋbuudga mɔmga. Dimbermr diir da rada kaalahii. Dahja n bá kan totra nyab nyanyaam n kpel ban doɔ d' hɛn kpooni ban sah Sangband hii n nan sika kana da beel kaalaŋbuudgan. Tɔl dyend mɔmr da kpaɔ kan. \*Tuurnt kadakɔ da ba kaalaŋbuudga mɔmgan. Hii da kpaɔ jiba kan ka l' kpaɔ na \*gotiberma. Hã da jiba kan myenm bindn (Hebrmba 9.1-10). Goor Yeesua nn da kpiir, dimr d' da rada kaalaŋbuudga n kaalaŋbuudga

mɔmga dii t sad d' faaga kakefnan d' tiŋa. Welee weraa na Yeesua rawdg hurkwɛlu nid baaben tia nn ba hã bee hã vɔh Sangband huu.

#### Sangband haar hiɣb kasant (*fête de la purification du Temple*)

Weem \*Yisraheel rafeedba da jib \*Sangband haarn n hawl-d. Nidhii, bà hoh-wu na Yuudaas Makabaaya, wii t manyii n higm-d na nidba door Sangband tiŋan. Tii kaa nii \*Yuudaa tiiba nn da ju haar jiblgm kasant ka deeda welee gwæstii.

#### Sangband huraant, sangbambiiimn huraant (*royaume de Dieu, royaume des cieux*)

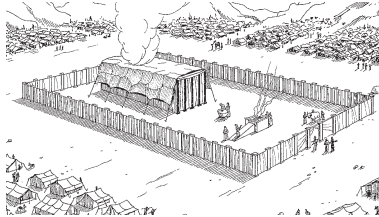
Baatee nidba kan tii Krista gwæst n ka log Sangband na huraa ree nii Sangband huraant nn bee. Sangband kiiga bà hɛn ka sah-ba ln gbaama-ba bii membii. Sangband kpaɔba-ba ka mad-ba d' gemmnt kwɛɛn. Yeesua nn daan tant hɛn lee, n rawd huru na nidba tiim na Sangband nii huraa.

Yeesua werii kod Sangband huraant nn ba lee, n nidba bá ba bà jib t' ni bee nn ba bà bɛm lee. Hã ta werii na vuugu kuugu nan kena huraa baal homba n bɛhba, l' saa hã kalgr hã huraant (Matewa 25.31-46).

#### Sangband suku (*tabernacle*)

Weem, \*Yisraheel tiiba nn da ba kpaɔkpaɔmgun lee, Sangband t bohoɔ \*Mohiis na hã hee-d suku. D' da werii-wu ln ba na kú bɛm lee, n gbant fan ba hã fil-ku n tii n fan ba hã kaad-ku lee.

Kù da ba n kaalai hirefi'. Ká ba buudga kee n ká ba buudga kpaalaa kee. Bà da finta-ku n ka ked huru ka mad kù want, ka ŋmeta ka fil-ku bá kan jefnta ree. Kaalaŋbuudga mɔmga ni nii Sangband \*tuurnt dn da lo n Yisraheel tiiba tii kadakŋa nn da bee (nyaan \*Tuurnt kadakŋa). Tana ln da hɔd hà fɛn \*baɦlb hee da ba kà ni.



Sukuu noon nii ban da fɛna Sangband \*vit kakehnan ban dan n mɔɦm \*Sangband haar Yerusalem. **Sangbantawdbermba** (*chérubins*) Sangbambii mn tiiba biiba. Nyaan \*sangbambii mn tiiba.

#### **Sangbantumta** (*ange*)

Sangbantumta ba na Sangband ree-ba, voɦoomn. Bà kpaɦ n gbanu. Liilawen bà rea bayen ka ba na nidba. Sangband tuuma-ba. D' tɔɔ-ba d' gwæst na bà biir-t nidba (Weem kɔtɔdn 28.12; Lukaasa 1.19). Liilawen, bee ta fɛna dn mugaa bii (Samuɦeela wad2<sup>9a</sup> 24.16). Baan ta bee bà bɛm Sangband man hii tagrn laa biiba tagrn (Ln ree n werii bii 1.20). Bá bermba bee, wo Mikafeelwu n Gabriɦeela.

Bà wen bɔɦɔɔ na Sangband tumta, l' ba l' bee l' bɛm na l' ba Sangband mɔm rn.

Sangbantumta biiba fiera fubeɦii, d' hɔɦl-ba (Roomaa tiiba 8.38; Fetra wad2<sup>9a</sup> 2.10-11; Yuuda 9), bá ka fɛna \*Saatana ŋmɛɛɔb (Matewa 25.41; Ln ree n werii bii 12.9).

#### **Saraa** (*Sara*)

ɦà da ba na \*ɦabrahama fɔgn. ɦà da kpaa maad. ɦà kpalmtn nii Sangband nn da kaawl hà fɛn hà maadm \*Yisɦaaka.

#### **Sinaayi, Sinaayi duur** (*Sinaï, Mont Sinaï*)

Bà ta hɔɦl-d na "Horeeb duur". D' ba tant nyaam nn kaadg n tɔlm ɦakpaŋbilmga tiin. Tantii ba \*ɦejift toŋu kwɛɛn, \*Yisraheel toŋu faagan. Duurii fɛn nii Sangband nn da ree d' \*baɦlb n to \*Mohiisa n lo \*tuurnt d' n Yisraheel tigr. Ta dii fɛn nii Sangband nn da to \*ɦeliwu ŋmɛɛkwɛɛlb.

#### **Siyoon** (*Sion*)

Welee nii ban da hɔɦ \*Yerusalem durɦee ni diir, ban da mɛɦr Yerusalem kɔkpeemgu d' jugun dii. Kaann, bá dan n ka ta hɔɦ kaalaŋa bá kan mɛɦr \*Sangband haar ree welee. Bà ta hɔɦaa welee ka ɦɛl Yerusalem kɔrgu mɛngɔ. Bà ta hɔɦaa welee ka bo na bà biir tigr Sangband nn bantg dii gwæst, laa sangbambii mn kɔrgu gwæst (Yeremia wadga 6.23; Hebrmba wadga 12.22; Ln ree n werii wadga 14.1).

#### **Sodoom n Gomoor** (*Sodome et Gomorrhe*)

Sodoom kɔrgu ni nii \*Loota nn da neer. Kɔrvolguu da ba kù kpama.

Kɔrnɦiin tiiba da ba na nidbɛɦban. Tii kaa nii Sangband nn da gbuhfr-hi.

#### **Sugt kasant** (*fête des Huttes, fête des Tabernacles*)

Ta \*Yuudaa tiiba kasanbermt n. Bà da jul-t goora halblefi'. Bà fɛna sugt ka go t' ni ka deeda bá yandaba nn da neer tankparmt n lee. Bà da jul-t ka toglg dikaft lɔgb, ka tɔɔ \*daam tibit roona n kam daam. Welee fɛna bá juu-t n nyaagb.

#### **Taboor duur** (*Mont Tabor*)

Duurii ba Galilee tantn, Yisrehɛɛl yaanun, d' vɔku ba meetaai lɛmi fi nu n kwɛɦniind n hiniind (588 m). Da Kanaɦaan tiiba dubɛɦrn.

#### **Tawdmuulŋa** (*trompette*)

Bà da fɛna tawdmuulii n liɔbmɔla kudnanu (Kaalb 10.2-10).



\*Gotiiba n jah da hɔɦl-hi. Bà da hɔɦaa tawdmuulŋa na tigr miig na l' ba na d' lɔɔ huru. Bà da ta hɔɦl-hi hoodr man n ta kasant man.

#### **Tiib biib b' boo feega** (*sycamore*)

Tiibii ba tihafnrkafb. Bà lɔgl b' dabit ka tig want. Bà jul b' roona. Bà feeda há fɛn na hà bi weem.



#### **Tiib biib b' boo haadgu** (*figuier*)

Tiib biib nii b' ba b' bee b' ta meetaai kwihfr (10 m). B' vaat ba yalmt. B' kpaa berŋa weem. B' roona roona, baa bà bee bà dii-fa n kaagu laa bà diin. Tiibii weraa neerɦomm n yadgu.



#### **Tiir** (*Tyr*)

Kanaɦaan tiiba kɔrgu kuugun. Kù ba Mediteranee nyaam gbiir fɛn, \*Yisraheel toŋu faagan, ka ba na Feniisii kɔrbermgun. Da yaku kaalaŋbermgan. Bà da hɔɦl kɔrguu hidr hɔm kù kegt kaa. Tiir huraa da beel noogr na hà miig \*Daviid na hurawu Yisraheel tantn.

#### **Tibermb** (*cèdre*)

Tiib biibn b' boo tumb. B' vɔku ba kù bee kù ta meetaai kwɛɦnaa (40 m), b' huliit yad. B' vaat ba na fina ka ba mogweɦɛɛgu kwɛɛr n yobr. Bà nyɔka b' dabit. Tiitii ror kɔd Libaan duuran.

Bà lɔgl gwɛɛguu diila fiifha jugun, l' ka ba na gemmt laa, kwɛɛlm laa, l' ba na bà bɔɦɔɔ Libaan gwæst, na da bà kegt nii tiitii.



**Tumta** (*apôtre*)

Yeesua da roodg hâ \*gwæst sohdgtba huuga daba kwifr n bareh n hêm bá kit há tumtba (Markuusa 3.13-19). Nidba kwifr n barehbee da tagda hâ kaa. Há werii-ba Sangband gwæst kôd. Hân da kpiir n himt lee, bá yum-wu n bà niini. Há tom-ba na bá faam ban nyan bii gwæst, ka faa nidba memba Gohôm na bà kôhdg fubefga bà tagd Sangband huru. Lee, d' waa-ba bà fubefhii ka tagaa n Yeesua hên. Kwifr n barehbee kaann, bà ta hoh Foolwu n Sangband hmeefeedba balanba welee (Koreent tiiba wad2<sup>ga</sup> 9.1; Galasii tiiba 1.1; Tumtba hmeegt 14.14; Roomaa tiiba 16.7).

**Tuurnt** (*alliance*)

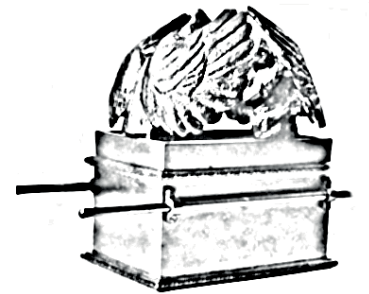
Tuurnt ba na humb biib nii nidba nn loo taa huuga ka gita moogu. Bà da hena welee ka kuu bii n dig diit n jum taa man.

Sangband loo tuurnt n nidba laa n tiga d' wen banta-ba na bá n dn l' neer. L' ror dii man. D' to-ba wad na bà valgm, l' saa dii kaawla bá jugun ka bà hena d' \*bafhb hên.

1. Sangband da lo tuurnt n nidba memba ka tagaa n \*Nowea (Weem kotodn wadga 9.9-17).
2. Sangband da lo tuurnt n Habrama, há hidr t dan n bid na \*Habrahaama (Weem kotodn wadga 15 n 17). D' da ta lo tuurnt n há kwæ! \*Yisfaaka (Weem kotodn wadga 26.3-4) n ta hâ yakiiga \*Yakooba (Weem kotodn wadga 28.13-15) bá dan n ka ta hoh-wu na \*Yisraheela (Weem kotodn wadga 32.23-33).
3. Sangband da lo tuurnt n \*Yisraheel tigr mënd d' \*Hejift rorb n b' kaan (Nyabm wadga 19.24). Tuurnkwæent wadga nn hoh na «tuurnkpeemt» bii nii.
4. Sangband da ta lo tuurnt n \*Daviida (Samuheela wad2<sup>ga</sup> 7) n ta há buudm.
5. Sangband fela ka loo tuurnt n biiba bá tia Yeesu Krista hên bee membee (Lukaasa 22.20; Koreent tiiba wad1<sup>gan</sup> 11.23-25). Tii nii «tuurnkwæent» Yeremia nn da faa t' gwæst tii (Yeremia wadga 31.31.34).

**Tuurnt kadakŋa** (*coffre de l'alliance*)

Kadakŋee voku da ba meetaangbilmga n bii tutugm (1,15m), ká yalmgu ba meetaangidgu n tutugm (0,70m), ká faaga vidgm boo ká yalmgu (0,70m). Bà da heraka n boijmb biib dabia n fiid sika moma (Nyabm 25.10-22). Kà ni da ba bafhb tana, n \*Haroonaa dabiir, n nan diit t' da ren sangbambiimn tii. Ban da moh Yerusalem \*Sangband



haar lee, bà lo-ka kaalaŋbuudga momgan. Bà da logl-ka wo Sangband huraant jarga laa wo jarhiiga ká ba huraa jarga kwæen. Kee da weraa na Sangband hena hmeegb d' tigr huuga (Yum132<sup>ga</sup>.7-8).

**Vit** (*sacrifices*)

Tuurnkpeemt wadgan, Sangband da gbaama d' tigr na bà vid-d. L' da ba na kpamb want nii ban da sah-d. Bà da sahl-d joom n kpaam, ka kpih daam, ka sah-d tlaar kpaam, ka ta sah-d dom (naagi n naabit n fei n buri n kurjmena). Vit da ba yoh':

1. **Vit momt**, bà da totra tii mentii.
2. **Laglgm vit**, bà da jul tii bá kan her-t ree yelmaa. Bà her-t bee da jul bà kaalaŋa, bá totr Sangband kaalaŋa, l' weraa na bá n dn l' laglgn. \*Gotiiba da ta sohda bà kaalaŋa. Welee vitii ta ba na bá her-t bee miig na Sangband torg-ba rii le, n ka hena-t.
3. **Fubchii waam vit** da ta bee. \*Yisraheel tiiba da kpaal log nid na bà vid wo bá kpama tiiba nn da hena lee. Sangband kir welee vitii kpaalaa.

Tuurnkwæent wadga logl na weem daa vitii ta kpaŋ n daht tiit gwelŋa. Yeesu Krista nn da ku há soklbn \*dabragr hên lee, hâ da kuul nidba memba kaa na hâ ree-ba fubefga gemmntn. Há vitii beel hom, hâ hera-t myenm welee na l' baam kakefnan (Hebrmba 9.26). Tii kpia weem daa retii. Vit tagrn, l' ba na Krista tia soklm Sangband wo ln gbaama lee (Markuusa 12.33), ka ta to hayenwu kpaalaa na hâ hêm d' hmeegb (Roomaa tiiba 12.1), ka ta nyoka-d (Hebrmba 13.6).

**Vohoom Buudm, Sangband Vohoom**

(*Saint-Esprit, Esprit de Dieu*)

Sangband n d' Vohoom n d' Budaaga l' bewla n hêm yena (Matewa 28.19). Sangband Vohoom jiba biiba bá to bayenwu Yeesu bee ni n ka ba kan. M' hena na nidba miim gobiint t' hel Yeesuwu tii n Sangband nn bag bii (Yohanæsa 16.5-15).

**Wadbuudga** (*Bible, Saintes Écritures*)

\*Yisraheel tiiba da ba n wadii bà her hî ni \*bafhb Sangband nn da to \*Mohiiswu bii. Bà da ta hoda Sangband yumii n \*gwæst bohfotba gwæst n ta wadvolii. Welee wadhii menhii, bà hohf-hi na Sangband gwæst wadga. Wadhii ni ba Yisraheel tiiba kowtii mentii kotod. Goona, Krista tiiba la ban welee wadhii. Bà hohf-hi na Tuurnkpeemt wadii. Bà ta ba n Yeesua weriib

wadii. Bà hofl-hi na Tuurnkwæent wadii.

**Yaani yaadbermba** (*sanhédrin, conseil supérieur*)

Da \*Yuudaa tiiban. Bà da ba kwæelbleh n hayen (71). Bà da baala-ba \*gotibermba n \*baflb weriitba n \*kpalmba huuga. Bee da yaa gwæst ka tagd Mohiisa \*baflb. Da bà berm nii bindn gotiberma.

**Yakooba** (*Jacob*)

\*Yishaakwu n Rebekaa bà bugan. \*Hesaawa dumbtuurn. Hà da ba n kwæelba kwifr n bareh'. Bee nii \*Yisraheel hui kwifr n firefhii yandaba. Sangband da tetg hà hidr na bá hofm-wu na "Yisraheela".

**Yeduutuuna** (*Yedoutoun*)

Bà da ta hofl-wu na \*Hetaan korgu tia. Da yumyuumtba bermba batafbee ni bilmn, wú n \*Hasaafwu n \*Hemaana. Bee da mada welee ηmæεgbii Yerusalem \*Sangband haarn \*Daviida vuugun. Yeduutuuna hidr ba yum39<sup>ηan</sup>, 62<sup>gan</sup> n 77<sup>ηan</sup>. Hetaana red ba yum89<sup>ηan</sup>.

**Yishaaka** (*Isaac*)

Yishaaka hidrii kotod n hebrmn nii na "Hà lahdgn". Hà sa nii \*Habrahaama. Hà nya nii \*Saraa. Bà da meedra-wu bà kpalmntn. Hà logm foga, bà hof-wu na Rebekaa. Hà maadm dumbiiba, \*Hesaawwu n \*Yakooba.

**Yisraheela, Yisraheel, Yisraheel tiiba** (*Israël, Israélites*)

Sangband da lagii \*Yakooba hidr na bà hofm-wu na "Yisraheela".

Hà da ba na \*Yishaakwu n Rebekaa bà bugan, \*Habrahaama yakiigan. Yisraheela kwæelba da ba kwifr n bareh'. Bee nii Yisraheel hui kwifr n firefhii yandaba. Hà buudmii mada hà hidr, d' kit bá buudm hidr.

Liilawen bà hofl-ba na "Yisraheel bii" laa "Yisraheel tiiba". Kaann, bá dan n ka hof-ba na \*Yuudaa tiiba. Bee nii Sangband nn bantg n lo \*tuurnt n ban n to-ba \*baflb n kowt ln ba na bà fem tii. Tii hera bá ka ba n bayen n tigvolhee tiiba. N la jana, bà hofl bá korgu na "Yisraheel".

**Yonaasa** (*Jonas*)

Da Sangband \*gwæst bofhoctn. Goor diir Sangband da tomra-wu na hà san hà faa d' gwæst korgu kuugun. Bà da hofl korguu na Niniiv. Yonaasa t ka kpa bag na hà valg Sangband nn da bed-wu tii. Hà jib meel na hà mewdg nyaam hà san jeenlaŋa. Ban da ba nyaamn lee, Sangband t fem hambermm t ka fug, meel t ka bo na d' lig. Bá da ba meeliin bee membee t miig na wii kaa nii ln ba welee. Yonaasa t bofhoct-ba na bá ree-wu bà loolg nyaamn, lee, bee fetg. Bá fem welee. Holbermgia kiiga t voolm-wu. Hà fem ká ni goora fatah', nyingu n muunu. Han da ba folgee ni lee, ka nyoka Sangband, d' fem ká huudr-wu gbiir fen. Ln her welee lee, há vid n san Niniiv n ka faa kan Sangband gwæst. Ban homr Sangband gwæst lee, n kom ka

hena figm bá hebbehb kaa. Lee, Sangband t waa-ba bà fubehii n ka ba ku korguu tiiba.

**Yooŋefa** (*Joseph*)

Da \*Yakooba kwæelba kwifr n barehbee ni bilmn. Hà gwæst ba Weem kotod wadgan 37-50. Ta nyaan Tumtba ηmæεgt 7.9-16. Bilba ta ba Tuurnkwæent wadiin bà hof-ba welee. Bá ni nii Maaria sida. Maarii wii ba na Yeesua nya. L'saa vol nii Harimatee tia. Wii da kuur Yeesua.

**Yoorb** (*pause*)

Nyaan \*bubga.

**Yordaan kol** (*Jourdain*)

\*Yisraheel kolbelmn. D' gbuŋda \*Hermon duurn n get n Genesareet

nyaam (bà ta hofl-m na Galilee nyaam) n san n bewl Nyakpiirmn. D' kpa kparŋa, d' hugla heruf', tii hena yaaru kú ba d' kpa kuu moot ba gwæεεgu. Kpam dom da ba kan kod.

**Yuudaa** (*Juda*)

Ta \*Yakooba kwæln. Yuudaa huuga yandaa nii. Bà hofl hà kan da ba ree na Yuudee tant. Ree nii \*Yerusalem nn bee. Yeesua reda wii buudmn.

**Yuudaa tiiba** (*Juifs*)

\*Yisraheel tiiba hidvol nii. Liilawen Tuurnkwæent wadiin, bà bofhoct na Yuudaa tiiba l' kpa hel bà membee. L'hela bá vala korguu kowt dee dee bee.

## Wadgankenan wadii kaalai

B' ba wadgankenan bii . . . . . 3

### **Sangband Tuurnkwæent wadii**

Matewa . . . . .	Mt . . . . .	8
Markuusa . . . . .	Mk . . . . .	90
Lukaasa . . . . .	Lk . . . . .	144
Yohanæsa . . . . .	Yo . . . . .	224
Tumtba . . . . .	Tu . . . . .	276
Roomaa tiiba . . . . .	Ro . . . . .	348
Kœrent tiiba I . . . . .	Kr I . . . . .	379
Kœrent tiiba II . . . . .	Kr II . . . . .	407
Galasii tiiba . . . . .	Ga . . . . .	426
Êfæes tiiba . . . . .	Êf . . . . .	437
Filiifi tiiba . . . . .	Ff . . . . .	449
Kœlœs tiiba . . . . .	Kl . . . . .	457
Tesaloniik tiiba I . . . . .	Te I . . . . .	465
Tesaloniik tiiba II . . . . .	Te II . . . . .	472
Timotea I . . . . .	Tm I . . . . .	476
Timotea II . . . . .	Tm II . . . . .	485
Tiita . . . . .	Tt . . . . .	492
Filemoona . . . . .	Fm . . . . .	496
Hebrmba . . . . .	He . . . . .	499
Yakooba . . . . .	Ya . . . . .	524
Fetra I . . . . .	Fe I . . . . .	532
Fetra II . . . . .	Fe II . . . . .	542
Yohanæsa I . . . . .	Yo I . . . . .	548
Yohanæsa II . . . . .	Yo II . . . . .	556
Yohanæsa III . . . . .	Yo III . . . . .	557
Yuuda . . . . .	Yd . . . . .	559
Ln ree n werii tii . . . . .	Re . . . . .	562

### **Sangband Tuurnkpeemt Yumii wadga**

Yumii . . . . . Yu . . . . . 599

Gwæet reem kaalaŋa . . . . . 877